

Nr 72.

Ankom till Riksdagens kansli den 10 maj 1912 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upplåtande till småbruk af viss kronans jordegendomar och de ecklesiastika boställena tillhörande jord.

(2:a Afd.)

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet remitterad motion, nr 134, har herr *Akerlund* hemställt, det Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke den odlade och för odling tjänliga marken å alla de kronans jordegendomar, hvilka ej i anledning af särskildt dyrbara byggnader, omedelbart grannskap till större städer eller af annan särskild orsak pröfvas böra bibehållas i statens hand, samt å de ecklesiastika boställena, skulle bereda landet vida större gagn än nu, därest desamma, jämte för ändamålet erforderlig skogs- och betesmark, där sådan finnes tillgänglig, i mån dessa egendomar blifva lediga från nuvarande arrendatorer och innehafvare, uppdelades i småbruk samt mot billigt pris och på lämpliga villkor försåldes till mindre bemedlade personer, hvilka önska ägna sig åt jordbruk och befinnas lämpliga därför, men i saknad af nödiga medel ej se sig i stånd därtill, och att, om Kungl. Maj:t efter verkställd utredning finner så vara fallet, Kungl. Maj:t äfven täcktes låta uppgöra förslag för en tid af minst tio år i sänder för ifrågavarande kronojords upplåtande till mindre jordbruk och förelägga Riksdagen detsamma, samt att Kungl. Maj:t ock täcktes vidtaga erforderliga

åtgärder, för att inägojorden jämte nödig skog och betesmark å de ecklesiastika boställena, innan dessa af församlingarna hinna förse med dyrbar åbyggnad, må utan vidlyftiga omgångar blifva uppdelade och försålda till lämpliga småbruk.

Till stöd härför har anförts följande:

»För enhvar, som med småbrukarereörelsens främjande afsett att i allt större utsträckning söka åstadkomma och vidmakthålla en talrik, bofast och själfständig jordbrukarebefolkning, torde det stå ganska klart, att detta mål näppeligen kan nås, som det nu i de flesta fall går till.

Jorden för småbruken, jämte erforderliga byggnader å dessa, ställer sig alldeles för dyr, tack vare till mycket stor del det ocker på denna goda rörelse, företagsamma personer igångsatt, och i följd däraf blifva jordarealerna i allmänhet alldeles för små för beredande af själfständig bärning.

Det är förvisso inga enstaka fall, där ganska underhållig, illa skött jord med därtill hörande nödiga byggnader å nybildade småbruk på rama landsbygden i mellersta Sverige står innehafvarna till 1,000—1,400 kronor per hektar, ja, än mera, ehuru där knappast en pinne skog finnes, utan till och med vedbrand måste köpas, och detta på samma gång det verkliga värdet för åker å äldre välskötta hemman å samma orter ej uppgår till mer än 500—600 kronor per hektar, ehuru då äfven i regeln riklig tillgång såväl på betesmark som skogsfång finnes.

De åsikter, som understundom kommit till synes därom, att småbrukare i allmänhet ej böra tillgodoses med större jordarealer, än att de för sin utkomst skola nödgas söka arbetsförtjänster utom hemmen, kan jag ej gilla, ty för verkliga jordbrukare erfordras väl, att de städse kunna arbeta å sina lägenheter, därest dessa skola blifva väl häfdade och den hemkänsla, man hoppas de skola skänka sina ägare, blifva verklighet. Dessutom är det ej under alla tider, som arbetsförtjänst kan påräknas i närheten af hemmen, och skola mindre jordbrukare nödgas i aflägsna bygder söka sitt bröd, så blir det allt ringa glädje med hemmet, hvilket dock väl främst skulle fästa dem vid fosterlandet.

Enligt mitt förmenande är det af största vikt att tillse, huruvida icke staten, för en ganska lång tid framåt, vore i stånd att — utan några som helst våldsamma åtgärder — nedbringa jordvärdet för köpare af småbruk till normala pris och därigenom

åtminstone i någon mån förmå stäffa det ofta oblyga ocker, vinningslystnaden drifver på småbrukarörelsen.

De jordbruksegendomar, staten har i sin ägo på vår egentliga landsbygd, torde, om man beräknar förvaltningskostnader, nybyggnader med mera, lämna synnerligen klen nettobehållning och skulle helt visst bringa vida mera välsignelse, därest de för billigt pris upplätos till småbruk.

Men förutom statens jordbruksegendomar finnas inom kort tillgängliga de ecklesiastika boställena, hvilkas i allmänhet förmånliga lägen och underhålliga jordbruksbyggnader särskildt ägna dem för uppdelning i mindre jordbruk.

Äfven om dessa boställen skulle upplätas till småbruk på mycket goda villkor, komma dock ganska visst kommunerna i allmänhet ej att lida skada däraf, emedan åbyggnaderna å en mycket stor del af dem — säkerligen å flertalet — sådana de nu befinnas, alls icke lämpa sig för tidsenligt jordbruk och därför helt säkert skulle komma att betunga ett stort antal kommuner med så stora kostnader för ny- och ombyggnad, att de betingade arrendeafgifterna knappast skulle förslå till gäldandet af räntor och afskrifningar ens å dessa kostnader, än mindre till någon ersättning för jorden.

Enahanda förhållanden i fråga om jordbruksbyggnaderna förefinnas ock mycket ofta beträffande kronans jordbruksdomäner, och detta utgör en ytterligare anledning att uppdelas äfven dem i mindre lägenheter, helst sådana å såväl kronans hemman som å de ecklesiastika boställena vid detta förhållande ej behöfde belastas med kostnader för nedrifvandet af tidsenliga och dyrbara byggnader.

Härtill kommer, att flyttning af moderna byggnader ofta ej med någon fördel är möjlig, eftersom dessa pläga vara uppförda dels af stolpvirke och bräder, hvilka byggnadsämnen vid rifning mycket ofta förstöras, dels med inredning af cement.

Vid enligt äldre metoder bebyggda gårdar inom mellersta och norra delarna af landet plägar ofta det för blifvande småbruk lyckliga förhållandet råda, att de gamla husen bereda riklig tillgång på godt timmer för nya byggnader.

Mot de ecklesiastika boställenas uppdelning i småbruk lär nog den invändningen kunna göras, att det ännu ej är afgjort, hvilka af dem rätteligen böra anses tillhöra kronan och hvilka böra vara kommunernas egendom, samt att, vid försäljning af sådana, den

kommunerna vid senaste prästlöneregleringen tillförsäkrade afkomsten från dessa boställen skulle gå om intet.

Sådana farhågor böra dock, enligt mitt förmenande, alls icke få förhindra dessa boställens uppdelning i småbruk, för så vidt detta annars finnes lämpligt, eftersom kommunernas rätt väl kunde tillgodoses, därest försäljningsbeloppen fonderades och kommunerna ur en sådan fond erhöles ersättning ej mindre för de boställen, hvilka utronas bort tillhöra dem, än äfven för den afkomst från de nuvarande prästgårdarna, de blifvit tillförsäkrade.

Naturligtvis borde vid försäljning af prästgårdar erforderlig mark för bostadsboställen undantagas.

Gifvetvis bör väl kronan ej allenast behålla alla större skogskomplex, utan äfven öfvertaga sådana å de ecklesiastika boställena.

De farhågor, man hyser för att till billigt pris upplåtna småbrukarelägenheter skulle kunna blifva föremål för spekulation och jobb, synas mig i de allra flesta fall obefogade, ty blifva småbruken väl bebyggda, uppodlade och häfdade, komma de i regeln att stå i så höga värden, att spekulationen förvisso ej vänder sig åt det hållet, för så vidt lägenheterna ej komma i närheten af järnvägsknutar, industriella anläggningar och möjligen äfven andra platser, hvarest byggnadstomter vore begärliga, och där så blef förhållandet, vore väl knappast rätt förneka en småbrukare att förtjäna en slant likaväl som ägare af kanske omedelbart intill hans ägor belägen mark. Dock borde väl för sådan upplåtelse af jord från här ifrågavarande småbruk tillåtelse böra utverkas under ett visst antal år från det småbruket förvärfvades, på det icke det egentliga ändamålet med detsamma blott i spekulationssyfte må förfelas.

Att anföra hvad som försiggått i Norrland såsom ett varnande exempel, synes mig orimligt, ty där var det visst icke jordbruken, utan de till dem lagda ofantliga skogsarealerna, som lockade spekulationen att efter bästa förmåga göra slut på den själfständiga bondeklassen.

Mot den åtgärd, jag här vågat ifrågasätta för främjandet af småbrukarerörelsen, kan ju ock den invändningen göras, att därigenom de nuvarande arrendatorerna å egendomarna skulle blifva husvilla, men ej heller denna farhåga synes mig böra få utgöra skäl för denna, enligt mitt förmenande, viktiga frågas fall, helst de nuvarande arrendatorerna väl främst böra sättas i tillfälle att förskaffa sig småbruk, om de så önska, eftersom de redan äga nödiga

inventarier och i många fall kunna förskaffa sig något rörelsekapital genom försäljning af vid småbruket öfverflödiga sådana.»

En motion i väsentligen enahanda syfte som den nu förevarande väcktes af motionären vid nästlidna års Riksdag. Ut i sitt i anledning af nämnda motion afgifna utlåtande, nr 86, yttrade samma års jordbruksutskott, bl. a., följande:

Utskottet.

»I likhet med motionären anser utskottet ett väsentligt hinder för småbrukarrörelsens utveckling på ett lyckligt sätt ligga däri, att den jord, som af enskilda, föreningar och bolag utbjudes till egna hem, oftast betingar ett pris, hvilket bereder köparen afsevärda svårigheter att med de räntor och amorteringar å köpeskillingen, han har att erlægga, kunna å den inköpta fastigheten få en nödtorftig bärgning. Härtill kommer ock, att de sålunda bildade egna hemmen ofta äro af alltför ringa areal för att en familj skall kunna därå försörja sig. Därest staten i större utsträckning än nu sker kunde tillhandahålla jord för ifrågavarande ändamål, skulle detta enligt utskottets förmenande vara ägnadt att i afsevärd grad afhjälpa berörda missförhållanden samt befrämja småbrukarrörelsen, då en ökad tillgång på jord för småbruk sannolikt skulle hafva en reglerande inverkan på jordpriset i orterna. I anledning häraf och då egnahemsrörelsen skulle väsentligen befordras, om tillfälle bereddes att bilda egna hem å kronan tillhörig mark i vidsträcktare mån än för närvarande äger rum, finner utskottet det väckta förslaget synnerligen behjärtansvärdt.

Emellertid synes hvad först beträffar de ecklesiastika boställena den nu föreliggande framställningen icke för närvarande böra föranleda någon åtgärd. Rörande dessa fastigheter stadgas i 62 § af den nya ecklesiastika boställsordningen (Svensk Författningssamling nr 141 år 1910) följande:

»Är prästgård med hänsyn till boställshafvarens tjänsteverksamhet olämpligt belägen eller kan eljest på grund af särskilda omständigheter boställe eller del däraf ej för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig afgift utarrenderas, må boställe eller del, hvarom nu är sagdt, efter Konungens bepröfvande utbyttas mot annan fastighet eller ock försälgas. Lag samma vare, där löneboställe eller del däraf till följd af belägenhet i eller invid stad eller stadsliknande samhälle kan med synnerlig fördel styckas till tomter.»

Fråga om försäljning af de ecklesiastika boställena i större utsträckning, än som enligt nyssberörda stadgande finnes medgifvet, torde måhända i framtiden komma att uppstå. Då emellertid beslut om berörda fastigheters disposition så nyligen fattats, anser sig utskottet icke kunna förorda bifall till motionärens förslag om utredning, huruvida ej nämnda beslut redan nu bör ändras.

På grund af det anförda hemställde utskottet, att motionen icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Utskottet delar i hufvudsak den af 1911 års jordbruksutskott sålunda uttalade uppfattningen i ämnet och vill i anledning af den förnyade framställningen allenast tillägga följande.

Med anledning af två vid 1909 års riksdag väckta motioner i syfte, bland annat, att befordra upplåtelse af egnahemslägenheter å kronans domäner, anhöll Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t i sammanhang med besvarande af en Kungl. Maj:ts proposition om viss ändring i gällande nyttjanderättslag, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida icke till främjande af egnahemsrörelsen de hinder, som för närvarande mötte mot att under löpande arrendetid från kronoegendomar afsöndra lägenheter, skulle kunna undanröjas, samt att de förslag, som af utredningen framginge, måtte föreläggas Riksdagen.

Härjämte har Riksdagen innevarande år i anledning af två särskilda inom Riksdagen väckta motioner beslutat att i skrivelser till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes dels taga under öfvervägande, huruvida icke de hinder, som för närvarande mötte mot att under löpande arrendetid från prästerskapets löneboställen afsöndra lägenheter, skulle kunna undanröjas, dels ock verkställa utredning, huruvida ej på framställning eller efter medgifvande af arrendator eller dennes rättsinnehafvare försäljning af kronans jordbruksdomäner eller delar af sådana måtte kunna ske jämväl under löpande arrendetid.

När det med Riksdagens omförmälda skrivelser afsedda syftet att möjliggöra försäljningar under löpande arrendetid af jord till egna hem från kronans jordbruksdomäner och de ecklesiastika boställena blifvit förverkligadt, synes ökadt upplåtande af kronojord till småbruk kunna ske i sådan utsträckning, att behovet af mark för dylikt ändamål i de trakter, där kronoegendomar och ecklesia-

stika boställen äro belägna, enligt utskottets åsikt blifver fullt tillgodosedt.

På grund af det anförda får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 maj 1912.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

I beslutet hafva deltagit:

från *Första* kammaren: A. T. Odelberg, G. L. De Geer, G. Tamm, A. H. Fahlén, E. A. Lindblad, A. Pers, A. H:son Wachtmeister, C. G. Barthelson; från *Andra* kammaren: D. Persson i Tällberg, G. Odqvist, S. Linders, P. O. Lundell, P. Hellström, O. Nilsson i Tånga, P. N:son Bosson, C. L. Olausson.

Reservation

af *S. Linders* och *O. Nilsson* i Tånga samt af *E. A. Lindblad* och *P. Hellström*, hvilka anfört:

»Då det för egnahemsrörelsen måste anses i hög grad önskvärdt, att ett inventarium upprättades öfver den kronojord, som under en viss tidsperiod, exempelvis 10 år, med fördel kan upplåtas till mindre jordbruk, och en sådan inventarieförteckning på ett kraftigt sätt skulle bidra till att förebygga eller minska den under de senare åren allt tydligare framträdande tendensen till en oskäligen prisstegring å den för egnahemsspekulanter tillgängliga jorden; så hafva vi ansett, att utskottet med anledning af den förevarande motionen bort tillstyrka det förslag, som Andra kammaren med

anledning af samme motionärs enahanda framställning vid 1911 års Riksdag utan votering biträdde, nämligen,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvilken omfattning upplåtelser af jord till småbruk och bostadslägenheter från kronans egendomar lämpligen kan äga rum.»
